

Μαρία Κάππου

Λογοτεχνική αφήγηση-εισαγωγή

Μυθοπλασία

Κειμενικοί δείκτες περιεχομένου
και αφηγηματολογίας στην πεζογραφία και στην ποίηση

Λογοτεχνία-Φάκελος υλικού-δίκτυα κειμένων γ' Γενικού Λυκείου
[Γλωσσάρι όρων \(σελ.193-197\)](#)

1. Αναπαράσταση (σελ.193)
2. Αφηγηματικές τεχνικές(σελ.193)
3. Αφηγηματικοί τρόποι (σελ.194)
4. Γλωσσικές επιλογές/εκφραστικά μέσα (σελ.194)
5. Δομή/πλοκή(σελ.195)
6. Ερμηνεία (σελ.195)
7. Ερμηνευτικό Σχόλιο (σελ. 195) [Γ.θέμα www.mariakappou.gr](#)
8. Ερώτημα/θέμα (σελ.196)

9. Κειμενικοί δείκτες: περιλαμβάνουν (σελ.196)

- το λογοτεχνικό γένος/είδος,
- τις γλωσσικές επιλογές,
- τους αφηγηματικούς τρόπους, τις αφηγηματικές τεχνικές,
- τη δομή, την πλοκή,
- τους χαρακτήρες κ.λπ.

10. Λογοτεχνικό γένος/Είδος(σελ.196)
11. Μοτίβο(σελ.197)
12. Συγκείμενο (σελ.197)
13. Χαρακτήρες/πρόσωπα (σελ.197)

Στην παρούσα εργασία

θα επιχειρήσουμε να εντάξουμε με βιωματικό τρόπο τους κειμενικούς δείκτες της αφηγηματολογίας, του περιεχομένου και της μορφής που είναι απαραίτητοι για την αναγνωστική πρόσληψη ενός πεζού ή ποιητικού κειμένου στο οποίο χρησιμοποιείται η αφήγηση.

Σκοπός μας είναι να αποδείξουμε ότι

οι λογοτέχνες αναπαριστούν με τον λόγο σκηνές της καθημερινής ζωής των ανθρώπων

οι ήρωες είναι ανθρώπινοι τύποι/χαρακτήρες

Επομένως, οι αφηγηματικές τεχνικές

είναι ο τρόπος που χρησιμοποιούμε κι εμείς στην καθημερινή ζωή μας για να επικοινωνήσουμε

Η λέξη κλειδί για να κατανοήσουμε καλύτερα την αφήγηση μιας μυθοπλασίας/ φανταστικής ιστορίας είναι ο όρος «αναπαράσταση»

Λογοτεχνία και πραγματικότητα

Αναπαράσταση

 Είναι η «κατασκευή» μιας πλαστής πραγματικότητας με αληθοφάνεια ([Λογοτεχνία, γλωσσάρι, σελ.193](#))

 Το αντικείμενο της λογοτεχνίας δεν είναι ο άνθρωπος ή ο κόσμος· είναι η ανθρώπινη κατάσταση, «η σχέση του ανθρώπου με τον κόσμο ως εμπειρία», όπως αυτή διαθλάται μέσα από την υπαινικτική και αμφίσημη λογοτεχνική γλώσσα· είναι, δηλαδή, η λογοτεχνική αναπαράσταση της ανθρώπινης κατάστασης.

[Πρόγραμμα Σπουδών για τη λογοτεχνία](#)

 «η πρώτη ύλη της λογοτεχνίας δεν είναι η πραγματικότητα, αλλά η φαντασία: η δύναμη της έντασης ανάμεσα σε αυτήν και στην πραγματικότητα είναι που παράγει τη μυθοπλασία»

«ο άνθρωπος εκφραζόταν λογοτεχνικά με πυξίδα τη μίμηση, δηλαδή την όσο το δυνατόν πιο πιστή αναπαράσταση του κόσμου και της ανθρώπινης δράσης μέσα σε αυτόν, δημιουργούσε κάτι άλλο από τον ίδιο τον κόσμο και την ανθρώπινη δράση, έφτιαχνε μια κατασκευή.»

«Η λογοτεχνία δεν είναι ο κόσμος γύρω, δεν μπορεί να είναι ο κόσμος γύρω, είναι ένας καθρέφτης του κόσμου, μια αντανάκλασή του, πολλές φορές παραμορφωμένη. Από τη στιγμή που κάτι περιγράφεται, γεννάται ένα άλλο, αυτόνομο αντικείμενο μέσα στον κόσμο: αυτό που το περιγράφει. Η πίπα στον πίνακα του Magritte δεν είναι κανονική πίπα, είναι η αναπαράσταση μιας πίπας την οποία φυσικά δεν μπορεί κάποιος να αγγίξει, πολύ περισσότερο να καπνίσει.»

<https://tvxs.gr/news/blogarontas/logotexnia-kai-pragmatikotita>

 Αυτό που ξεχωρίζει την ποίηση από άλλα είδη λόγου είναι ότι δεν πραγματεύεται αληθινά γεγονότα (όπως τα χρονικά, το ρεπορτάζ, τα απομνημονεύματα, τα ιστορικά συμβάντα, η πολιτική επικαιρότητα), αλλά αληθοφανή, δηλαδή έχει ως αντικείμενο το πιθανό. Σήμερα θα λέγαμε με έναν πιο σύγχρονο όρο ότι η λογοτεχνία είναι μυθοπλασία ή πλασματική αφήγηση, δηλαδή είναι «κάθε αφήγηση σε πεζό ή έμμετρο λόγο που είναι επινοημένη και δεν περιγράφει γεγονότα που έχουν όντως συμβεί»

https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/1989/2/Istoria_kai_Theoria_twn_Logotexnikwn_Genwn_kai_Eidwn_PDF_interactive-KOY.pdf

Αναπαράσταση και αφηγηματικοί τρόποι

Αφού σε ένα πεζογράφημα ή αφηγηματικό ποίημα παρουσιάζονται **με αληθοφάνεια** ανθρώπινες ιστορίες που έχει επινοήσει ο συγγραφέας θα μάθουμε **πώς λέγονται στη θεωρία της λογοτεχνίας οι αφηγηματικές τεχνικές** που χρησιμοποιούμε στην καθημερινή μας επικοινωνία. Συγκεκριμένα

Χρησιμοποιούμε τον προφορικό λόγο για να αναφερθούμε σε αληθινές ιστορίες δικές μας ή άλλων ανθρώπων	Στη λογοτεχνία ο συγγραφέας αναπαριστά αυτούς τους τρόπους επικοινωνίας Πώς λέγονται αυτοί οι τρόποι στη λογοτεχνία
Στην πραγματική ζωή διηγούμαστε τα συμβάντα της ημέρας μας ή απρόοπτα γεγονότα που μας ευχαριστούν ή μας αναστατώνουν σε κάποιο πρόσωπο που δεν παρευρισκόταν σε όσα ζήσαμε.	Αφήγηση
Είναι φυσικό η αφήγηση να γίνεται από τη «δική μας οπτική» απέναντι στα γεγονότα και στις συμπεριφορές των ανθρώπων	Εσωτερική εστίαση
Μεταφέρουμε αυτούσια τα λόγια ανθρώπων με τους οποίους επικοινωνήσαμε.	Ελεύθερος πλάγιος λόγος
Συζητάμε με άλλους ανθρώπους στο σχολείο, στη δουλειά, στο σπίτι κ.λπ. σε ευθύ λόγο για να ανταλλάξουμε απόψεις, να εκφράσουμε αξιολογικές κρίσεις ή να εκμυστηριευθούμε μύχιες σκέψεις, προθέσεις, επιλογές, αποφάσεις κ.λπ.	Διάλογος
Πολλές φορές, όταν είμαστε μόνοι μας εκφράζουμε μεγαλόφωνα τις σκέψεις μας-κυρίως-σε στιγμές συναισθηματικής φόρτισης ή πνευματικής έντασης	Μονόλογος
Δεν είναι σπάνιες οι φορές που σε στιγμές συναισθηματικής έντασης απευθυνόμαστε σε β' πρόσωπο σε ένα πρόσωπο ή αντικείμενο που δεν μας ακούει (έναν/μία αγαπημένο/η, σε κάποιον νεκρό, σε ένα πρόσωπο της τηλεόρασης-αν και ξέρουμε ότι δεν μας ακούει-,σε ένα αντικείμενο που μας δυσκολεύει κ.λπ.)	Αποστροφή
Για να είμαστε πιο σαφείς και για να δώσουμε μια ολοκληρωμένη εικόνα για τα συμβάντα, περιγράφουμε με λεπτομέρειες <ul style="list-style-type: none"> • τους τόπους όπου συνέβησαν τα γεγονότα • τα αντικείμενα και άλλα απαραίτητα στοιχεία • τους ανθρώπους που συμμετείχαν	Περιγραφή
Ορισμένες φορές, προσθέτουμε σχόλια (σχολιάζουμε τους ανθρώπους, συμπεριφορές, αντιδράσεις κ.λπ.)	Σχόλιο του συγγραφέα

Τώρα μπορούμε να παρουσιάσουμε τους κειμενικούς δείκτες περιεχομένου και αφηγηματολογίας σε σχέση με την ιστορία			
Περιγραφή -τόπου -συνθηκών, πολιτικές, ιστορικές, πολιτισμικές, κοινωνικές κ.λπ. (Συγκείμενο) -προσώπων	1.Περιεχόμενο Αναπαράσταση ιστορίας ανθρώπων Πλοκή Εξέλιξη της δράσης/ιστορίας	Αφήγηση Τύπος του αφηγητή ← Εξωδιηγητικός	Οπτική γωνία και ρηματικά πρόσωπα παντογνώστης μηδενική εστίαση γ' ρημ. πρόσωπο
	2.Περιεχόμενο Αναπαράσταση της ιστορίας προσώπων ↓ Λογοτεχνικοί ήρωες Πρωταγωνιστής και δευτερεύοντα πρόσωπα Κατά την αφήγηση ο ήρωας μεταφέρει αυτούσια τα λόγια ενός άλλου προσώπου Κάποιος ήρωας εξωτερικεύει σκέψεις και συναισθήματα Ορισμένες φορές απευθύνεται σε ένα απόν πρόσωπο ή αντικείμενο Τα πρόσωπα συζητούν	Αφήγηση Τύπος αφηγητή → Ενδοδιηγητικός (αφηγείται πρόσωπο που συμμετέχει στην ιστορία) → Ελεύθερος πλάγιος λόγος → Μονόλογος → Αποστροφή → Διάλογος	Ομοδιηγητικός α' ρημ. πρόσωπο και γ' ρημ. πρόσωπο Εσωτερική εστίαση α', β', γ ρημ.πρόσωπα α', (γ') ρημ.πρόσωπα β' ρημ. πρόσωπο α', β',(γ') ρημ. πρόσωπα
	Η ιστορία εξελίσσεται με τη δράση των προσώπων Πλοκή	Η σειρά της αφήγησης μπορεί να είναι Ομαλή-ευθύγραμμη (αρχή-μέση- τέλος) Έναρξη από τη μέση της ιστορίας (in medias res) Αναδρομικές αφηγήσεις	

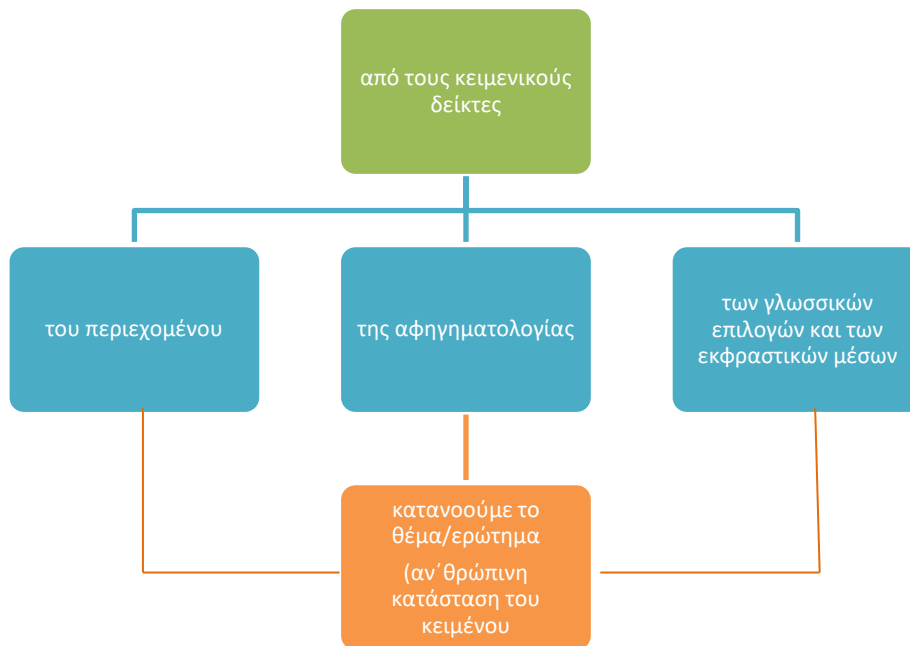

Γλωσσικές Επιλογές/ Εκφραστικά Μέσα (Λογοτεχνία, σελ. 194)

Οι γλωσσικές επιλογές του/της συγγραφέα αφορούν:

- α) **την επιλογή του λεξιλογίου**
(ως γλωσσική ιδιοτυπία, ιδίωμα ή διάλεκτο του αφηγητή και ως ιδιόλεκτο των ηρώων)·
- β) **τους γραμματικούς χρόνους, τις εγκλίσεις και τα ρηματικά πρόσωπα,**
τα οποία δηλώνουν διαφορετικά χρονικά επίπεδα, διαφορετικούς βαθμούς βεβαιότητας ή επιθυμίας, τρόπους απεύθυνσης·
- γ) **τη στίξη**
που υιοθετεί σε συγκεκριμένα σημεία του κειμένου·
- δ) **τα σχήματα λόγου,**
δηλαδή τις ιδιορρυθμίες του λόγου που αφορούν τη θέση των λέξεων και φράσεων στη σειρά του λόγου (σχήμα κύκλου, ασύνδετο/πολυσύνδετο, υπερβατό κ.ά.) και τη σημασία με την οποία χρησιμοποιείται μια λέξη ή φράση σε μια συγκεκριμένη περίπτωση (μεταφορά, παρομοίωση, αντίθεση κ.ά.).

Όλες οι γλωσσικές επιλογές συνδέονται λειτουργικά με το νόημα (περιεχόμενο και ερμηνεία) και το ύφος του έργου

Ένας άλλος τρόπος να εξηγήσουμε καλύτερα τους λογοτεχνικούς όρους είναι η σύγκριση κινηματογράφου και λογοτεχνίας

	ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ Σενάριο/ιστορία που εικονοποιείται	ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ Αναπαράσταση φανταστικής ιστορίας με τον λόγο
Θέματα	Ανθρώπινες καταστάσεις- Ιστορίες ανθρώπων που εξελίσσονται σε ορισμένο τόπο, χρόνο , πολιτισμικό πλαίσιο και στις οποίες συμμετέχουν πρόσωπα/ήρωες	
Χαρακτήρες	Οι ηθοποιοί –ενσαρκώνουν κάποιον χαρακτήρα Ενδυματολόγοι , μακιγιέρ κ.λπ. ζωντανεύουν τα πρόσωπα και τις εποχές	Ο λογοτέχνης «πλάθει» τους ήρωες περιγράφει τα εξωτερικά και εσωτερικά χαρακτηριστικά τους με το λόγο
Αφηγηματικοί τρόποι	Τόποι-σκηνικά Αφήγηση με εικόνες Σκηνοθεσία της δράσης Σε ορισμένες ταινίες ακούμε τη φωνή του αφηγητή Διάλογος Μονόλογος	Περιγραφή με τον λόγο του σκηνικού Τόπων-ανθρώπων-αντικειμένων Αφηγηματικοί τρόποι της δράσης Αφήγηση-διήγηση της δράσης Διάλογος Μονόλογος Ελεύθερος πλάγιος λόγος Σχόλιο του συγγραφέα
Αφηγηματικές τεχνικές Εξέλιξη της ιστορίας	Σειρά αφήγησης των γεγονότων-εξέλιξη της δράσης Πλοκή -Αρχή-μέση-τέλος -In medias res -Flash back-αναδρομική αφήγηση Περιπέτεια(ανατροπή –έκπληξη) <i>Βασικό ζητούμενο τόσο στον κινηματογράφο όσο και στη λογοτεχνία είναι, μεταξύ άλλων, η ανατροπή των προσδοκιών του αναγνώστη</i>	
Δέκτης	Θεατής Παθητική συμμετοχή Συμμετέχει με τις αισθήσεις του (όραση-ακοή) Παρακολουθεί τις εικόνες	Αναγνώστης Ενεργητική συμμετοχή Συμμετέχει με την φαντασία του ενεργοποιώντας τις αισθήσεις του ώστε να προσλαμβάνει τις εικόνες, να ακούει τους ήχους, να φαντάζεται τα πρόσωπα: τις χειρονομίες, τη στάση τους, τα ενδύματά τους, τα παραγλωσσικά στοιχεία στο λόγο τους, τις εκφράσεις τους κ.λπ.

Κείμενα που μπορούμε ενδεικτικά να αξιοποιήσουμε

[«Μια βραδιά στο λούκι»](#) των αδελφών Κατσιμίχα

Για να γίνει κατανοητή η αφήγηση ανθρώπινων καταστάσεων με αναπαράσταση των αφηγηματικών τεχνικών, μπορούμε να αρχίσουμε με ένα τραγούδι που αναφέρεται στον έρωτα και έτσι οι μαθητές κατανοούν ότι και τα τραγούδια είναι στιχουργική

Ως [παράδειγμα εξωδιηγητικού αφηγητή: Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε το διήγημα Πίστομα, το οποίο έχει γυριστεί και σε ταινία μικρού μήκους](#)

Κείμενα πεζογραφίας για παραδείγματα υπάρχουν σε όλα τα βιβλία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας τόσο στο [Γυμνάσιο όσο και στο Λύκειο](#).

Παραδείγματα κειμένων και ερμηνευτικών σχολίων υπάρχουν άφθονα τόσο σε ηλεκτρονική όσο και σε έντυπη μορφή.

Το εκπαιδευτικό υλικό, ο/η διδάσκων/ουσα μπορεί:

- να επιλέξει ο ίδιος για τη διδασκαλία λογοτεχνικά κείμενα από έγκριτες πηγές, έντυπες ή/και ηλεκτρονικές
- να χρησιμοποιήσει, σε μια περιορισμένη κλίμακα, κείμενα από τα υπάρχοντα σχολικά ανθολόγια του Λυκείου καθώς και το ανθολόγιο της Νεότερης Ευρωπαϊκής Λογοτεχνίας

Γενικά, οι εκπαιδευτικοί είναι καλό να έχουν υπόψη ότι μοχλοί ενεργοποίησης του διαλόγου των κειμένων μεταξύ τους, των μαθητών/τριών με τα κείμενα, και των μαθητών/τριών μεταξύ τους είναι η ποικιλία και η πολυφωνία. Μια τέτοια επίγνωση θα τους/τις οδηγεί να μην περιλαμβάνουν στις επιλογές τους μονοφωνικά κείμενα ή κείμενα που χαρακτηρίζονται από προφανή διδακτισμό, αλλά κείμενα ειδολογικής και υφολογικής ποικιλίας και διαφορετικής προσωπικής ή ιδεολογικής οπτικής. Λ.χ., όχι μόνο κείμενα που αποτυπώνουν τη ρομαντική εκδοχή της ανιδιοτελούς φιλίας, αλλά και κείμενα που θέτουν ζητήματα συγκρούσεων και απογοητεύσεων και διατρέχουν όλους τους αφηγηματικούς τρόπους (ρομαντικό, ρεαλιστικό, κωμικό, σατιρικό-ανατρεπτικό). Επιπλέον, η ηλικία των μαθητών/τριών καλό είναι να μη γίνεται «άλλοθι» για την επιλογή απλοϊκών κειμένων αμφισβητήσιμης λογοτεχνικότητας. Τα κείμενα που υπηρετούν τους σκοπούς του συγκεκριμένου ΠΣ είναι, σε μια γενική θεώρηση, «ανοιχτά» κείμενα, που περισσότερο ανοίγουν ερωτήματα, παρά εγγράφουν τις απαντήσεις.

[Από το Πρόγραμμα Σπουδών για τη συνεξέταση Νεοελληνικής γλώσσας και Λογοτεχνίας](#)